

Український гумор 1930-х років на прикладі сатиричного журналу Перець

Salmić, Tomislav

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:486703>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ISTOČNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA UKRAJINSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

**UKRAJINSKI HUMOR 1930-IH NA PRIMJERU SATIRIČNOG
ČASOPISA *PEREC*'**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Dariya Pavlešen

Student: Tomislav Salmić

Zagreb, rujan 2023.

ЗАГРЕБСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ І
СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ НАУК

ВІДДІЛЕННЯ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ
МОВ І ЛІТЕРАТУР

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І
ЛІТЕРАТУРИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОР 1930-Х РОКІВ НА
ПРИКЛАДІ САТИРИЧНОГО ЖУРНАЛУ
*ПЕРЕЦЬ***

ДИПЛОМНА РОБОТА

Керівник: д-р. філол. наук Дарія Павлешен

Студент: Томислав Салмич

Загреб, вересень 2023 р.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF EAST SLAVIC LANGUAGES
AND LITERATURES
UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

**UKRAINIAN HUMOR OF THE 1930'S BASED
ON EXAMPLE OF SATIRICAL MAGAZINE
PERETS'**

MASTER THESIS

Supervisor: Dariya Pavlešen, PhD

Student: Tomislav Salmić

Zagreb, September 2023

Зміст

Вступ.....	5
1. Поняття сміху та гумору.....	7
2. Особливості українського гумору крізь віки.....	9
2.1. Гумор в української народній творчості.....	9
2.2. Українські гумористичні твори до <i>Енеїди</i> Івана Котляревського... 10	
2.3. Найважливіші українські гумористичні автори від <i>Енеїди</i> Івана Котляревського до початку ХХ ст.....	12
3. Український гумор 20-х і 30-х років ХХ-ого століття	15
3.1. Суспільна ситуація і контекст.....	15
3.2. Сатиричні письменники та тематика їх творчості.....	16
3.3. Творчість Остапа Вишні.....	17
3.4. Микола Куліш і сатира	18
3.5. Інші гумористичні письменники цього періоду.....	18
4. Сатира й українські сатиричні журнали.....	20
5. Сатиричний журнал <i>Перець</i>	22
6. Аналіз номерів журналу <i>Червоний перець</i> за 1932 і 1933 роки.....	23
6.1. Нариси про умови життя та праці.....	24
6.2. Гумористичні оповідання про письменників та митців.....	25
6.3. Короткі тексти-анекдоти.....	29
6.4. Тексти про незвичайні ситуації.....	29
6.5. Тексти які критикують керівництво.....	30
6.6. Згадки про голод та тексти про хліб.....	31
6.7. Оповідання Остапа Вишні <i>Перестрах</i>	34
6.8. Тексти про ворогів більшовиків.....	35
6.9. Візуальне оформлення та види карикатур в журналі.....	37
6.10. Мова як засіб комічного в журналі.....	38
7. Підсумки попереднього аналізу.....	39
Висновки.....	41
Література.....	43
Резюме – Sažetak – Abstract.....	47

Вступ

Тема цієї дипломної роботи – діяльність українського сатирично-гумористичного журналу *Перець*. Ми опрацюємо номери цього журналу за 1932 і 1933 роки. Цей період в історії України був дуже важким через утиски з боку радянської влади та через геноцид, відомий під назвою Голодомор. Журнал *Перець*, мабуть, найвідоміший україномовний журнал усіх часів, був широко читаним протягом усього радянського періоду. Наш аналіз зосередиться на перших роках третього десятиліття ХХ століття, тобто часі, коли журнал був відносно новим і минуло лише кілька років від його заснування. Ми хочемо дослідити роки великої трагедії українського народу, щоб побачити, що за зміст друкувався в сатиричному журналі в той час, коли влада чинила жакливі репресії проти українців. Важливо зазначити, що журнал перебував під державним контролем і тексти доводилося пристосовувати та виправляти відповідно до політики уряду. Оскільки журнал не був прямим політичним інструментом Комуністичної партії СРСР, а сатиричним журналом, ми очікуємо, що в змісті випусків журналу буде дуже мало радянської доктрини. Це не означає, що номери журналу не містили текстів, які підтримували позицію партії. Як і більшість сатиричних творів, цей журнал переважно критикує суспільство. Мета цієї дипломної роботи – проаналізувати зміст номерів журналу, тексти та оформлення, включно з карикатурами, та запропонувати погляд на сатиричний україномовний журнал часів гноблення українців радянською владою. Не будемо детально вдаватися в історичні подробиці того періоду, розглянемо його як політичний та культурний контекст.

У першому розділі ми почнемо розвідку з короткого огляду про сміх і гумор, щоб подати вступ до основної теми. У цьому розділі ми наведемо приклад використання гумору, наведений науковцями Теслюком і Чеберяко. Також запропонуємо основні визначення гумору та сатири. Наступний розділ, тобто другий, буде присвячений короткій історії українського гумору. У ньому ми розглянемо найважливіші зразки жанрів українського гумору та деякі з найвідоміших гумористичних українських літературних творів. У підрозділах цього розділу подано інформацію про періоди розвитку українського гумору, тобто коротку хронологію розвитку українського гумору з наголосом на визначних літературних творах. Для пояснення ми використаємо роботи науковців Валентини Скіданової, Леоніда Махновця та Галини Фесенко. Після цього розділу ми окремо пояснимо український гумор періоду 1920-1930-х років, щоб навести

прикладі найважливіших творів і авторів цього періоду, оскільки дана дипломна робота розглядає літературні явища саме цієї доби. Надалі, у четвертому розділі ми подамо стислий огляд історії сатири та покажемо історію українських сатиричних журналів. У п'ятому розділі буде подано інформацію про журнал *Перець*, щоб пояснити його значення в період 1920-1930-х років. Основна частина нашого дослідження – розбір номерів журналу, який буде в розлозі шостому розділі. Ми розділимо аналіз на кілька підрозділів відповідно до тем. Мета аналізу – дослідити гумор і сатиру, використані в цих номерах журналу *Перець*. Наприкінці роботи ми подамо загальні прикінцеві зауваження, щоб підсумувати те, про що ми писали та завершимо дипломну роботу висновками.

1. Поняття сміху та гумору

Відомо, що сміх є дійсно важливою частиною людського життя і гумор дуже цінується в нашому суспільстві. Роль гумору завжди була важливою і сміх був потрібний у важкі часи, а також як спосіб для відпочинку. Речі, які змушують нас сміятися, зазвичай є речами, які нагадують нам про наші недоліки або ситуації, в яких є якесь непорозуміння. Перш ніж розпочнемо коротку історію українського гумору та сатири, ми напишемо про сміх і гумор загалом. Одне з визначень гумору говорить, що гумор є різновидом комічного, відображенням смішного в життєвих ситуаціях і людських характерах (Гумор. Літературна). Існують різні види гумору і почуття гумору може бути справді індивідуальним і сильно відрізнятися від однієї людини до іншої. Сміх також приносить користь здоров'ю, оскільки він допомагає людям розслабитися та зменшити стрес. Однак, як і в більшості речей, гумор також можна використовувати, щоб завдати болю іншим. Будь-який вид глузування також може використовуватися в гумористичних ситуаціях або в жартівливих цілях. Сатира, мабуть, «найжорстокіший» вид гумору, оскільки вона часто межує зі злобою. Сатиру можна визначити як різке осміяння суспільних вад за допомогою сатиричних засобів (Сатира. Літературна). Це не сучасна поява, відомо що люди здавна знаходять способи кепкувати і сміятися над ворогом. Психіка людини дуже складна і одночасно схильна до різних подразників. Тому під час страху, тривоги або катастроф, таких як війни, люди мають здатність змішувати негативні емоції з позитивними. Жартувати про складні та небезпечні ситуації – це людська властивість, а гумор також є способом, за допомогою якого люди можуть впоратися з труднощами. Гумор присутній практично в кожній сфері людської діяльності, також існують жарти практично про всі можливі ситуації і сфери людського життя, включаючи політику. Політика теж брала участь у створенні гумористичного змісту, а також у формуванні пропаганди, використовуючи гумор як зброю. Так було і в ранній радянській період, коли карикатури висміювали противників і ворогів більшовицької партії. Очевидно, що гумор використовувався не лише для нападу, а й для розваги. Потреба сміху є важливою і навіть в суворих умовах (якими були комуністичні) керування жорсткої влади, це розуміли.

Сміх і гумор впливають на психіку людини. У статті *Гумор у психічному житті людини* автори пишуть про використання гумору в лікуванні психіки. Вони дають таке пояснення: «гумор дозволяє обходити опір клієнта та послабляти психологічну напругу. Від «ха-ха» нерідко один крок до «ага». Тобто роль гумору у досягненні інсайту є

беззаперечною» (Теслюк, Чеберяко 2020: 168). Це означає, що навіть люди з психологічними проблемами отримують користь від сміху, але це також свідчить про те, що гумор є способом зробити людей більш поступливими. Також у дослідженні вказується, що сміх є засобом пом'якшення агресивності людини та, що сміх має комунікативну функцію якою повідомляє про зменшення напруженості (Ibid.). Гумор – це спосіб почуватися в безпеці та не хвилюватися, а сміхотерапія стала справою лікування людської психіки.

Спробуємо знайти приклади сатири та гумору про людські вади, а також висміювання поганого керівництва в журналі *Перець*.

Оскільки ця робота про гумор конкретної епохи та окремого журналу, то далі ми розглянемо деякі питання специфіки українського гумору. Український народ мав дуже важке минуле і гумор був способом зняти напругу, а також способом впоратися з репресіями. Цю роль гумору ми також спробуємо знайти в проаналізованих номерах журналу, але ми очікуємо, що знайдемо дуже мало висміювання влади загалом і високопосадових осіб через складну політичну ситуацію в тогочасному суспільстві.

2. Особливості українського гумору крізь віки

У цьому розділі йдеться про український гумор і ми підійдемо до цієї теми таким чином, щоб спершу надати суттєву інформацію про деякі з найважливіших гумористичних літературних чи народних творів українською мовою. Навіть якщо перші письмові твори україномовної літератури (бо українська література була початково писана старослов'янською мовою) з'явилися порівняно пізніше, це не означає, що до цього в українській літературі не було гумористичних чи сатиричних творів. Народна творчість також є частиною загальної української культурної спадщини. Перелічимо деякі з відоміших зразків народної творчості, а також із літературних творів українських авторів. Це включатиме твори до початку ХХ століття, а наступний розділ буде присвячено найважливішим гумористичним творам початку ХХ століття, щоб узгодити їх із періодом аналізованих номерів журналу. Ми також торкнемося специфіки українського гумору та того, як українці використовували гумор в минулому. Гумор присутній в українській усній творчості, мабуть, із часів становлення середньовічної держави, якщо не раніше. Існує багато збережених творів усної творчості, але є ще багато таких, які загинули, бо не були записані.

2.1. Гумор в українській народній творчості

У статті науковиці Валентини Скіданової *Гумор у фольклорній творчості українського народу* авторка пише про роль гумору в усній народній творчості українців. Вона пояснює, як колективу людей потрібен був спосіб спілкування через гумор і чому гумор став відображенням української поведінки. Вона також пише про різні види літературних жанрів, присутні в усній народній творчості. В. Скіданова пояснює це так: «Мотиви народної творчості завжди в усі часи були підпорядковані світогляду, були його джерельним витокком... ефективність та інтенсивність спілкування знижується і може зійти на нанівець, якщо виникає сумнів у правдивості сказаного, у щирості змальованого. Тому все повинно бути пропущено крізь деформуючий фільтр гумору» (Скіданова 2005: 111,112). Народні пісні відображали як повсякденне життя пересічної людини, так і життя народу. Існує багато жанрів народної пісні, серед яких і жартівливі. В. Скіданова перераховує такі жанри, як балади, думи, і каже, що жартівливі пісні становлять значну частину всіх народних пісень, зазначаючи, що короткі пісні, які називаються співанками,

наповнені гумористичними елементами і призначені для використання під час танцю (Скіданова 2005: 114). Це показує, що всі жанри мали в собі певні елементи гумору, а не лише ті, які призначені для розваги. Що стосується прози, то автор пояснює, що прозовий фольклор мав і роль інформації, а не тільки розваги, а прозові жанри фольклору утверджували моральні принципи такі як чесність (Ibid.). З усіх жанрів прозового фольклору науковиця Скіданова виділила анекдоти як жанр, який показує, як діяв український гумор. Вона описує народні анекдоти наступним чином: «Вони не тільки гумористично трактують, висміюють ті чи інші прояви дійсності, представників різних верств суспільства, а й не раз сатирично викривають істотні пороки, засуджують демагогів, брехунів, п'яниць, ледарів» (Скіданова 2005: 116). Це показує, що гумор був способом вирішення проблем або критики людей, які не дотримувалися моральних принципів народу, таких як п'яниці. Колективний спосіб життя означав, що особи, які не діють відповідно до народної моралі, стають об'єктом жартів. Це властиво не тільки українському гумору, але якщо згадати, що українці не мали власної країни і тривалий час більшість народу працювала на ниві, то не дивно, що гумор був присутній у різних жанрах прози та в поетичних творах. Це був спосіб зняти напругу після важкої роботи, а також спосіб лаяти та повчати тих, хто не виконував свої обов'язки належним чином. Це подібний підхід, який використовується сьогодні в сміхотерапії, де гумор має на меті розслабити та змусити людину підкорятися.

2.2. Українські гумористичні письмові твори до *Енеїди* Івана Котляревського

Леонід Махновець у своїй книжці *Давній український гумор і сатира* опрацював український гумор до часів Івана Котляревського. У книжці він навів приклади творів у різних жанрах, деякі з них ми вкажемо тут. Автор також описує природу українського гумору так: «Народ боровся проти ворогів залізом і словом, і нерідко гостре слово сміху набирало такої ж сили, як і залізо. Був в народі й інший сміх, поблажливий і добродушний, коли він сміявся над людьми, яким ніщо людське не чуже» (Махновець 1959: 460). Деякі твори усної народної творчості були пізніше записані. Були також тексти, написані освіченими людьми, наприклад студентами. У XVI столітті з'явився сатиричний жанр ренесансного класицизму під назвою пашквілі. Ці твори писали представники нижчого духівництва або дяки, а висміювали шкільну науку та викривали користолюбство панів та духівництва (Фесенко 2008: 30). В XVII столітті з'явився шкільний театр який представляв п'єси церковнослов'янською, але між діями виконали

т. зв. інтермедії українською. Це були жартівливі історії та оповідання про звичайних людей низького стану, а деякі з найвідоміших це *Найкращий сон* і *Продав kota в мішку* (Ibid.). В епоху бароко бурлеск отримав поширення як жанр комедії: «у XVII ст. в Україні спостерігався б

урхливий розквіт гумористично-бурлескного віршування, генетично пов'язаного з волелюбними традиціями народної сміхової культури» (Фесенко 2008: 31). Одне гумористичне оповідання яке часто згадується є *Пекельний Марко*. Л. Махновець так його описав: «в дусі віршів-травестій гумористично зображена картина розправи Марка з дияволами і дияволятами, що хотіли його “крюком за ребра зачепити”» (Махновець 1959: 23). Ще одним прикладом пашквілі є *Хто йдеш мимо, стань годину* Яна Жоравницького, яка є сатирою про розпусну жінку брата (Махновець 1959: 25). Одним із відомих авторів сатири початку XVII століття був Іван Вишенський. Його твір *Книжка* (1600) не був надрукований, але його читали в рукописі. Іван Вишенський був православним полемістом який писав сатири про вище духовенство та висміював усіх, які жили добре за народний кошт (Николенко, 2020). *Сатирична коляда* це твір давньої української сатири написана невідомим автором, а Л. Махновець вважає його яскравим прикладом соціальної сатири в якій ідеться про заборону гнати горілку (Махновець 1959: 26).

Думи є важливими творами української літератури і посеред розмаїття тем і сюжетів є кілька гумористичних дум. Однією з найвідоміших є *Дума про козака Голоту*. Махновець в майже усіх сатиричних народних творах бачить щось позаду гумору, а це серйозний позитивний ідеал. Такий ідеал присутній також в думі про бідного на вигляд козака який насправді є сміливою людиною (Махновець 1959: 33). Іван Пастелій написав твір відомий як *Піснь Пастелія*, це справжня критика духовенства, а подібні віршовані діалоги писав й Іван Некрашевич. Важливу роль серед творів драматичного стилю відігравали вертепи.

Вертеп – різновид лялькового театру, а Л. Махновець так його описав: «вертепні інтермедії також відзначаються правдивістю побутових характеристик дійових осіб, в них теж розробляються соціальні мотиви (..) почуття власної гідності і сили – основна риса запорожця, головного позитивного героя вертепу (...) в усіх інтермедіях і вертепі простий народ – селяни, козаки – виступає не взагалі проти євреїв чи поляків, а проти експлуататорської верхівки їх – шляхти, магнатів, шинкарів, орендарів» (Махновець 1959: 17,18). Один із найвідоміших українських філософів і письменників Григорій Сковорода також писав сатиричні твори. Один такий твір – *Піснь 10-я (Всякому городу*

нрав і права) в якому Сковорода описує вади різних людей за родом їх діяльності чи провинами, і тим самим автор показує суспільство свого часу та засуджує погану поведінку (Махновець 1959: 30).

2.3. Найважливіші українські гумористичні автори від *Енеїди* Івана Котляревського до початку ХХ ст.

Відомо, що першим літературним твором українською мовою від якого бере початок новітня українська література була комедійна поема *Енеїда* і, здається, це не випадковість, адже народ мав давню історію створення комедійних віршів та оповідань, які глибоко вкорінилися в українську культуру. Іван Котляревський, автор цього твору, вважався знавцем українського фольклору і мав знати багато народних пісень та інших видів народної творчості. Мова, якою він створював, була мовою народу, вона присутня в усній літературі. Він пародіював античний епос у спосіб, що нагадує комічні прийоми українських народних творів зі зниженою лексикою. Отже, *Енеїда* Котляревського була чудовим початком української літератури на мові якою українці розмовляли, а якщо зважити на те, що постало питання, чи гідна українська мова бути мовою літератури, то цей твір якнайкраще показав багатство «живої» народної мови. Г. Фесенко так характеризувала *Енеїду*: «суть її полягає не в пародіюванні *Енеїди* Вергілія, не в бурлескно-комічному наслідуванні попередньої травестії римської епопеї, а в намаганні віднайти гармонію між традиціями „природного” національного буття українського народу і новими суспільно-державними порядками, які запанували в Україні наприкінці ХVIII ст., між особистістю і суспільством, між окремим і загальним» (Фесенко 2008: 34). Особливість гумору. Івана Котляревського характеризується так: «Органічна схильність Котляревського до сміхотворства та її розкута реалізація в усному спілкуванні й літературних текстах зумовлювалися такою визначальною ознакою української народної ментальності, передусім наддніпрянської, лівобережної, як гумористичне світосприйняття, котре набирало ледь чи не всеохопного характеру, поширюючись на різноманітні явища суспільно-державного, культурно-освітнього, побутового та релігійно-церковного життя.» (Перелицьований світ Івана Котляревського).

Григорій Квітка-Основ'яненко відіграв важливу роль у розвитку і вдосконаленні української драматургії і писав комедії з елементами новаторства. Г. Фесенко так описує його: «Задовольняючи потреби розвитку української театральної культури, він створює сповнену іскристого гумору, життєво правдивих, жвавих жанрових сцен соціально-

побутову комедію *Сватання на Гончарівці*» (Фесенко 2008: 36). Елементи гумору та сатири присутні і в поезії Тараса Шевченка. Його поема *Сон* це яскравий приклад сатири проти політики російської імперії. Можна також згадати початки української комедії. Існували комічні елементи в старих язичницьких обрядах і пізнішому народному збереженні деяких язичницьких елементів в іграх та святах, деякі з них присутні в піснях і колядках, але спочатку власне українською комедією зазвичай вважають такі діалоги Памва Беринди та Іоанікія Волковича як *Розмышляне о муцѣ Христа...* з 1631 року (Комедія. Ізборник).

Щодо гумористичних прозових творів, створених у ХІХ столітті, то прикладом комедійного твору є *Кайдашева сім'я* Івана Нечуя-Левицького. Він описав селянську родину за допомогою кумедних діалогів, щоб подати серйозну історію про погані сімейні стосунки та сварки. Книга стала дуже популярною, і це також, мабуть, через те, як люди побачили як діють герої, автор не засуджує їх, а показує в позитивному світлі. Нечуй-Левицький міг використати комедію для того, щоб показати проблеми села, а не ідеалізувати українське село. Гумор також був важливим на етапі модернізації українського театру, коли створювався перший професійний театр. П'єси були переважно комедійними і користувалися великою популярністю. Іван Карпенко-Карий написав такі комедії як *Мартин Боруля* і *Сто тисяч*, а Михайло Старицький *За двома зайцями* та інші.

Це був стислий огляд і коротка періодизація українського гумору крізь століття. У наступному розділі ми її продовжимо на прикладах ХХ століття, тому що хочемо розглянути його більш детально. Здається, що гумор справді тісно пов'язаний з українською думкою та культурою, оскільки він постійно був присутній у творчості, про що свідчать народні твори та пізніші літературні твори. Навіть першим українським твором була комедійна поема, перший український професійний театр часто показував комедії, а сатира була присутня у творах священиків і письменників, як на приклад у Івана Пастелія. Гумор був способом боротьби з гнобленням, а не просто розвагою, і так буде й пізніше в українській історії. Здається, що гумор – життєво важливий інструмент, який допомагає забути про труднощі, українці могли і скаржитися, і писати трагедії, і творити сумні твори, але так не було. Сам Тарас Шевченко у своїх поезіях використовував сатиру для боротьби з гнітом. Зв'язок українців із гумором пояснювали так: «Протягом століть українська комічна культура змінювалася, проте можна відмітити спільні риси українського гумору крізь століття. Гумор – соціально залежний феномен,

(...) якщо змінюється суспільство – змінюється і гумор. Головним підґрунтям для жартів здебільшого є реальне життя та проблеми в ньому.» (Вовк, 2023).

3. Український гумор 20-х і 30-х років ХХ-ого століття

У цьому розділі ми стисло представимо найважливіших письменників і твори гумористичної української літератури радянської доби. Ми коротко пояснимо ситуацію в Україні того періоду, щоб показати умови, в яких перебувало українське суспільство, в тому числі й література. Це була епоха нових починань після насильства та випробувань здобуття незалежності.

3.1. Суспільна ситуація і контекст

Новий уряд під керівництвом більшовицької партії створив систему, в якій все кардинально змінилося і очікувалися нові способи поведінки. Радянське керівництво спершу не вважало перешкодою те, що адміністративною мовою була російська, тож розпочало процес українізації, під час якої українська мова використовувалася в усіх сферах життя, також і в літературі і багато нових текстів було створено українською. Ця ситуація тривала недовго, і більшість установ знову почало розмовляти російською. Період 20-х і 30-х років дав і нові комедійні та гумористичні твори. Невдовзі почалися утиски українців, багато діячів культури були страчені владою. У часи 20-их 30-их років гумор також розвивався в літературі, але вільнодумство насправді не було можливим варіантом. Не можна забувати, що Україна ще не була єдиною і що західна частина України входила до складу Польщі. Політична ситуація на заході була більш поблажливою і жорсткої цензури на українську мову не було. Ми здебільшого зосередимо нашу увагу на гуморі радянської частини України, але згадаємо й про деяких видатних діячів та журнали із західної України цього періоду. До сталінської епохи існував певний рівень мистецької свободи, а цензура була менш суворою. Незабаром після приходу до влади Сталіна зміни відбулися в усіх сферах життя, включно з літературою. Митцеві необхідно було відповідати баченню влади щодо літератури як інструменту зміцнення її позитивного іміджу та виховання населення. Ті, хто не пішов на співпрацю, незабаром стикнулися з новими реаліями: неопублікованими творами, покараннями чи навіть судовими переслідуваннями. Так було по всьому Радянському Союзу. В Україні також відбулася літературна дискусія, яка почалася в 1925 році і стосувалася того, в якому напрямку має далі йти українська література. Було рішуче бажання дистанціюватися від впливу Москви і створювати літературні твори, наближені

до європейського стилю. Після смерті Миколи Хвильового дискусію вважали закінченою, і невдовзі почалися репресії проти багатьох діячів культури, які призвели до розстрілу близько тисячі митців, а також були розстріли кількох тисяч діячів інтелігенції. Подіями, які призвели до репресій проти інтелектуалів, були також критика уряду та геноцид, який був здійснений між 1932 та 1933 роками над українським народом, позбавивши його зерна та залишивши мільйони померати від голоду. Уряд проголосив соціалістичний реалізм єдиним «правильним» зудожнім методос і способом писати літературу найближчим часом, а мистецьку свободу звели до мінімуму. У цій частині нашої роботи ми спробуємо показати характерні риси гумористичних творів, які були написані до репресій, та ми не будемо розглядати твори, які були написані в ключі літератури урядової пропаганди.

3.2. Сатиричні письменники та тематика їх творчості

Незважаючи на всі негаразди й труднощі, початок радянської української доби таки дав низку важливих літературних творів. Що стосується комедії, то створювалися нові п'єси, що описували зміни в суспільстві. Було також відчутне новаторство гумористичної прози, про що йтиметься далі в цьому розділі. На початку 1920-х років з'явилися сатиричні тексти Остапа Вишні, Василя Еллана-Блакитного та ін. Вони писали сатиричні вірші та байки, в яких оскаржували нове соціалістичне суспільство. Жанр байки знову став актуальним і був переосмислений, щоб відповідати сатиричному звучанню, яке надали йому автори (Історія української літератури). Причини використання сатири пояснювалися таким чином: «Розвиток сатири та гумору перших повоєнних років літературознавці пов'язували з двома факторами: художньою творчістю народних мас, покликаних революцією, та з сатиричними, здебільшого політично-агітаційними виступами В. Маяковського і Дем'яна Бедного, які стосовно української гумористики оцінювались як спонукальний приклад.» (Ibid.). Байки Е. Блакитного були засновані на реальних подіях, і він додав новації в існуючі жанри, писавши про людей, а не про тварин, але таким чином, щоб вони представляли реальних осіб, усуваючи алегоричність байки, а теми стосувалися нових соціалістичних адміністраторів і службовців (Ibid.). Були також гумористичні та сатиричні памфлети таких авторів, як Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Хвильовий. Це вказує на факт, що сатира була відданою перевагою гумору українських письменників, ймовірно, через ситуацію, в якій перебувало суспільство, і, створюючи сатиру, вони робили те, що робили їхні попередники,

критикуючи недоліки нової системи або людей, які поводитися не так, як очікувалося. Літературознавець Олександр Білецький захищав сатиру і заявив: «Проте доброзичливий, недошкульний гумор, очевидно, не справжня царина Панча. Час вимагає не гумористики, а сатири» (Ibid.). Авторів-сатириків атакували апологети комуністичної та соціалістичної тематики в літературі, а їхні нападники навіть заявляли, що вони завдають шкоди, пишучи сатирично про новий політичний порядок. Їх захищав Хвильовий у своїх полеміках, вважаючи, що критики діяли непрофесійно і не розуміли свободи вираження сатириків, які створювали сатиричні твори (Ibid.).

3.3. Творчість Остапа Вишні

Остап Вишня – один із найвідоміших письменників-гумористів у всій українській літературі й один із найвидатніших представників гумору цього періоду. Він став відомим автором гумористичних фейлетонів і був широко читаний українцями. Його справжнє ім'я Павло Губенко. Народився 1889 року, був офіцером медичної служби УНР. Починав автор свою гумористичну кар'єру із фейлетону в газеті *Сільська правда* 1921 року, а його перша книжка вийшла 1923 року під назвою *Сільськогосподарська пропаганда* (Костюченко, 2023). Він був найбільш відомий завдяки створеному ним новому жанру під назвою «усмішки». Літературна енциклопедія пояснює усмішки так: «Різновид фейлетону та гуморески, введений в українську літературу Остапом Вишнею. Своєрідність жанру усмішки – в поєднанні побутових замальовок з частими авторськими відступами, в лаконізмі й дотепності.» (Усмішка).

Усмішки були особливі через специфічний стиль автора та мову, наближену до розмовної. Його любила нація, але незабаром він став об'єктом критики апологетів. Дехто вважав його гумор способом висміювання самого радянського ладу. Невдовзі до нього почали ставитися як до ворога влади, і критик, який розпочав таке цькування, Полторацький, писав про його твори так: «найбільш підходить сміятися тим, хто цинічно підсміюються над радянською владою і бачать в ній тільки розбещеність, скотство, а також тим, хто знущаються над соціалізмом» (Костюченко, 2023). Остап Вишня також брав участь у створенні (і час від часу публікував у ньому свої твори) журналу *Червоний перець*, але це ми обговоримо в наступних розділах дипломної роботи. На відміну від багатьох своїх колег, Остап Вишня пережив репресії та навіть тоді, коли його звинуватили в націоналізмі, і після судового переслідування та ув'язнення продовжував писати гумористичні оповідання.

3.4. Микола Куліш і сатира

Крім Остапа Вишні в цей період дуже впливовим був ще один письменник. Микола Куліш був драматургом, який створював комедії по-новому, завжди в пошуках нових ідей та їх втілення, уся творчість автора може окреслитися поняттям геніального новаторства. Працював разом із театром Леся Курбаса *Березіль*, приносив сучасність в український театр. Куліш вважається чи не найкращим драматургом періоду розстріляного відродження, а його комедії описували ситуацію соціальних змін, таких як українізація. Підхід Куліша відрізнявся від підходу письменників-сатириків, але в його комедіях також містилася критика того, як радянський уряд і більшовики керували країною. Його критика службовців, а також реальний стан речей після Жовтневої революції були причиною того, що його п'єси часто ставали мішенню і Кулішу доводилося переписувати деякі зі своїх комедій, але це також не сприяло затвердженню його творів і його драми часто заборонялися досить швидко після виходу. Найвідоміші його п'єси – *Мина Мазайло* (1929) та *Народний Малахій* (1927). *Мина Мазайло* – це комедія про процес українізації, і вона обертається навколо головного героя, який відчуває потребу змінити своє прізвище, щоб воно відповідало російському стилю імен та прізвищ. Його рішення пояснюється тим, що все життя до нього нібито погано ставилися в суспільстві через його українське прізвище, і автор дає цю передумову, щоб показати, як до українців ставилися росіяни (Микола Куліш. УДУНТ). *Народний Малахій* – це п'єса про людину, яка вірить в ідеали, але не може зрозуміти неможливості реалізації ідеального світу, а також є критикою комунізму, який протистоїть дійсності.

3.5. Інші гумористичні письменники цього періоду

Можна також згадати деяких інших письменників сатири та гумору цього періоду, таких як Юрій Вухнал. Автор, за визначенням з історії української літератури був: «майстер короткої гуморески, в якій чимала роль надавалась діалогам, завдяки чому забезпечувалось їх самохарактеризування й самовикриття» (Історія української літератури). Інший письменник якого можна згадати є Василь Чечв'янський. Його твори описані наступним чином: «В його гуморесках, фейлетонах знаходимо чимало сатирично шаржованих сцен і епізодів із діяльності міських установ, сфери обслуговування, побуту» (Ibid.). Щодо західної України, то тут літературних творів було менше. У 1924-1933 рр. у Львові виходив сатиричний журнал «Зиз» (Галицький гумор).

У журналі часто з'являлися карикатури на радянську Україну, які висміювали більшовиків. Серед співробітників журналу були: Олесь Бабій, Микола Вороний, Тарас Крушельницький, Роман Купчинський, Анатоль Курдидик, Михайло Рудницький та інші.

В цей період письменникам важко було створювати гумористичні твори через конфлікт із політикою радянської влади, яка не терпіла навіть сатири на проблеми влади. Незважаючи на це, українська література отримала твори таких письменників, як Остап Вишня та Микола Куліш, які залишили помітний слід в українській літературі, навіть якщо їх переслідувала влада. Цей період був дуже плідним для авторів сатири. На жаль, незабаром така бурхлива діяльність і розвиток літератури припинилися через утиски влади.

4. Сатира й українські сатиричні журнали

У цьому розділі ми надамо основну інформацію про сатиру, а також проведемо стислий огляд історії українських сатиричних журналів. Як відомо, сатира розвивалася в античній літературі і протягом століть поступово ставала інструментом для критики людських вад і неправильних вчинків. Отже, сатира знаходить особливий підхід до цих недоліків і хибних вчинків, часто висміює людину або людей, які чинять щось не так. Навіть якщо в Стародавньому Єгипті могли бути деякі елементи сатири, сатира зазвичай вважається пов'язаною з Стародавнім Римом. У Римі існував жанр поезії під назвою *сатура*, який вважається тезкою сатири. Саме слово *сатура* означає *повне*, а в поєднанні з *lanx satura* воно латиною означає повну страву. На формування назви *сатира* ймовірно, вплинула книга римського поета Ювенала *Сатири*. Ця книга була написана у формі коротких віршів, які описують римське суспільство, даючи критичні та дотепні зауваження щодо поведінки римлян. Пізніша сатира часто писалася прозою і, як правило, мала політичний характер. Жорсткість критики була то м'якшою, то сильнішою. Ймовірно, найбільш продуктивним полем для сатири були суспільства, в яких несправедливість і корупція були на високому рівні. Сатира зазвичай нападає на могутніх і захищає слабких. Протягом історії сатира розглядалася як своєрідний засіб виправлення поганих елементів у суспільстві.

Будучи політичним інструментом, сатира залишається популярною протягом багатьох років і часто представлена в інших ЗМІ, не тільки у літературних часописах. Окрім тексту, сатиру можна також виразити малюнками чи картинами. Цей зв'язок призвів до розвитку політичних карикатур, які супроводжувалися короткими дотепними текстами. Можливо, першим сатиричним журналом у світі був британський журнал *Punch* як приклад шляху, яким пішли пізніші подібні публікації, але десь у цей час діяли й інші журнали. *Punch* представляв ілюстрації, містив сатиричні тексти з карикатурами. Журнал був запущений у 1841 році, і призначений для широких мас, оскільки більшість видань того часу були недоступні через їхню ціну для більшості людей, а також був способом, за допомогою якого маси могли читати про різну інформацію (Noakes 2007: 91,93).

Щодо українських сатиричних журналів, то першим таким журналом політичної сатири вважається *Шершень*. У частині України яка була окупована Російською імперією, журнал виходив на початку ХХ століття. Ця частина України, що входила до

складу Російської імперії, у XIX столітті зазнала русифікації, а на початку XX століття більшість україномовних явищ у всіх сферах життя було заборонено, а сама українська мова вважалася діалектом російської мови і не допускалася в офіційному листуванні, а також не мала права бути мовою книжок. У 1905 році цензуру було ненадовго скасовано, і це був час, коли журнал вийшов уперше. Журнал був впливовим, навіть якщо вийшло лише 26 номерів, і в першому номері редакція так висловила свій намір щодо журналу: «Меду в трудящих наш Шершень не одбиратиме – се навіть з обличчя його видно. Він буде віднімати його в тих уліях, де завелись самі трутні-дармоїди, він їх нещадно колотиме, він, беручи мед, оставлятиме замість його гостру їдь свого жала, щоб від неї корчило всю погань, яка живе чужою працею...» (Гарачковська 2018: 46). Як видно з цитованого уривку, сатира мала на меті ляяти впливових кривдників і захистити простих людей від несправедливості. В австро-угорській частині України виходило 17 гумористичних сатиричних часописів, наприклад *Страхонудъ*, який також був промосковським (Гумористично-сатирична періодика). Серед регіональних часописів Західної України були: *Сова* (1871, Ужгород) – перший український сатирично-гумористичний часопис на Закарпатті; *Лопата* (1876, Чернівці) – перший український сатирично-гумористичний часопис на Буковині, *Зеркало* (1882–83, 1886, 1889–1910) і *Нове зеркало* (1883–85, 1910) – видання народовців у Львові (Ibid.). Наприкінці XIX – на початку XX століття виходило 30 гумористичних сатиричних часописів українською мовою, з яких лише деякі в окупованій Російською імперією частині України, наприклад, уже згаданий *Шершень*, а також *Забіяка* (обидва – 1906), *Хрін* (1908; Київ), *Штильки* (1906, Одеса), але імперська цензура припинила друк в 1907 році (Ibid.). Щодо сатиричних журналів, які виходили на території сучасної України протягом 1920-1930-х рр., то одними з найзначніших були: *Життя і гумор* (1920-і рр., Житомир) та *Червоний перець* (1922, 1927–34, Харків) в радянській Україні та *Зиз* (1924–33, Львів) і *Комар* (1933–39, Львів) на західній Україні (Ibid.).

5. Сатиричний журнал *Перець*

У цьому розділі ми розглянемо історію журналу *Перець*, щоб представити журнал перед аналізом у наступному розділі. *Перець* був продуктом колективу кваліфікованих письменників та ілюстраторів радянської України. Журнал є чи не одним із найвизначніших видань радянської доби українською мовою. Журнал був заснований у 1922 році в Харкові письменником Василем Елланом-Блакитним, а до складу редакції входив Остап Вишня. Спочатку журнал мав бути двотижневиком, але через фінансові проблеми журнал закрили лише після двох номерів. Тоді він мав назву *Червоний перець* і під цією назвою журнал існуватиме до 1934 року. У 1927 році журнал було відновлено і виходив він як додаток до газети *Вісті ВУЦВК*. Невдовзі журнал почали критикувати за те, що він не такий, як хотілося б владі та почали тиснути за «викривлення радянської дійсності» (Калитенко, 2021). Письменникам журналу доводилося працювати так, щоб цензура їх оприлюднила, зважаючи на політичні обставини, тематика мала відповідати певним шаблонам, а свобода вираження була обмежена. Деякі з авторів журналу були Юрій Вухналь, Юхим Гедзь, Кость Котко та ілюстратори, такі як Олександр Довженко, Анатоль Петрицький та Олександр Хвостенко-Хвостов. Журнал не міг публікувати критику влади, тому політична сатира була спрямована проти противників більшовиків. Однак автори могли критикувати тих, хто робив неправильні речі, наприклад дрібних злодіїв чи адміністраторів, які погано виконували свою роботу. Одна з останніх критичних дискусій у формі сатири, опублікованих у ті роки, була в 1933 році у формі пародійних оповідань про українських класиків літератури автора Ю. Вухналя (Історія української літератури). Ось як це пояснюється: «*Бригада класиків* завдавала відчутного удару по ремісництву та кон'юктурі в письменстві, по заробітчанству і поширюваній тоді практиці продукування виробничих епопей-турбінологій. Та, власне, це був один із останніх бойових, гострих виступів і Ю. Вухналя, й журналу *Червоний перець*» (Ibid.). Журнал також був об'єктом державних переслідувань українців, і незабаром Остапа Вишню було заарештовано, а журнал закрито у 1934 році. Згодом журнал було відновлено в 1941 році перед війною на сході, але під новою назвою *Перець*, а стара назва навіть не згадувалася (Калитенко, 2021). Після війни журнал продовжував виходити і використовувався як інструмент уряду для поширення пропаганди шляхом сатири на ворогів Радянського Союзу. Журнал існує й донині, але після падіння комунізму тепер є свобода слова, однак, здається, журнал втратив свою популярність на новому незалежному українському ринку.

6. Аналіз номерів журналу *Червоний перець* за 1932 і 1933 роки

У цій частині роботи ми переглянемо номери журналу *Червоний перець*, які виходили в 1932 і 1933 роках. Для цього буде використано архів із сайту журналу *Перець*. Посилання з номерів журналу позначатиметься аббревіатурою ЧП, що означає *Червоний перець* із зазначенням номеру журналу, року видання та сторінки, на яку посилається аббревіатура. Розділимо проаналізовані тексти на підрозділи за темою чи жанром. Ми наведемо приклади текстів і карикатур із тих номерів журналу, вибравши кілька найцікавіших. Ці приклади карикатур будуть поруч із текстами, щоб зв'язати тематику підрозділів за темами, але один підрозділ буде про види карикатур, які з'являються в журналі. Після аналізу усіх тем і аспектів подамо резюме змісту цих текстів. Це не означає, що кожен текст із журналів буде проаналізовано з усіх можливих аспектів, але згадуватимуться теми, які найчастіше містяться в журналі і таким чином ми класифікуємо головні напрями роботи журналу. Роки, про які йде мова, дуже складні, тому ми спробуємо вийти за рамки цензури уряду та знайти деякі сліди згадок про голод. Зрозуміло, що будь-яка пряма критика влади була неможливою, але ми також повинні пам'ятати, що приблизно в цей час також почалася велика істерія, яку розгортала влада, і вона стосувалася звинувачень українців у націоналізмі. На зміст журналу значний вплив мали офіційні радянські політичні погляди, а сам журнал був певною мірою частиною урядової пропаганди. Це не означає, що метою *Червоного перця* було поширення пропаганди, так було на той час, і сатира могла бути спрямована лише на поганих людей, таких як внутрішні вороги чи люди, які відмовлялися працювати. Письменники, які писали тексти для журналу, включають і Остапа Вишню та редакцію, яка складалася з інтелігенції, тому тексти писали не апологети. Як ми представили в попередніх розділах, сатиру використовували для захисту слабких від могутніх, і якби не було сильної участі уряду в усіх сферах життя, цей журнал, ймовірно, містив би критику більшовицької партії та напрямку, в якому уряд прямував, особливо щодо України. Замість цього ми очікуємо знайти пропаганду проти капіталістичних країн Європи, а також проти західної України, яка тоді була частиною Польщі. Тим не менш, ми очікуємо, що гумор в журналах буде відповідати часу, і сподіваємося, що ми знайдемо також тексти не надто політично ідеологізовані.

Перший номер за 1932 рік вийшов тиражем 100 000 примірників у січні. Це був також номер журналу, який відзначав п'ятий рік видання. Цікавим здається повідомлення

до редакції *Червоного перця* від редакції *Харківського паровозика* на другій сторінці журналу, яка вітає з п'ятиріччям. Ось як це звучить: «Самокритика, сатира наймогутніша зброя в руках пролетаріату і наше побажання *Червоному перцеві* скерувати цю зброю на все те, що перешкоджає будувати соціалізм у нашій країні» (ЧП 1/2, 1932: 2). З цього може скластися враження, що самокритика віталася і що все, що заважає побудові кращого соціалістичного суспільства, можна критикувати. Це було не так, як ми заявляли раніше, але враження, що така можливість існує, було важливим і, можливо, навіть автори щиро думали, що вони роблять щось, щоб допомогти покращити загальні умови в країні. Суворість дійсності полягає в тому, що навіть журнали, які мали на меті жартівливо критикувати ворогів держави та тих, хто погано виконував свої обов'язки (а критика мала на меті покращити їхню поведінку), незабаром стали об'єктами державних репресій. Тут можна також згадати, що на цій самій другій сторінці цього ж номера є вітання від іншого популярного радянського сатиричного журналу, який виходив у Росії під назвою *Крокодил*. Той журнал надіслав вірша, в якому закликав і надалі бути жорстоким проти ворогів держави і соціалістичного укладу, але пізніше в цей час, коли переслідували *Червоний перець*, було переслідування і в редакції російського журналу *Крокодил*. Це означає, що все, що можна було прочитати як критику партії та уряду, невдовзі сприймалося як загроза, і саме такою була ситуація цього періоду.

6.1. Нариси про умови життя та праці

На сторінці 3 цього ж номера є карикатура яка показує свиней на двох зображеннях. Карикатуру підписано як *Свиняча доля*, на лівому рисунку свиня яка виглядає нормально, навіть вгодовано, а на правому рисунку свиня худа. Пояснення під рисунками полягає в тому, що звичайну свиню годують біля їдальні, а худу – біля студентської їдальні. Це жарт про умови в закладах харчування тобто студентських їдальнях. На сторінці 4 ми знаходимо карикатуру про машини на одному заводі, де сказано, що 50% машин на цьому заводі браковано, а жарт представлений на прапорі, який несе символ журналу (людина з обличчям червоного перцю), на якому написано «виконавцям п'ятирічки за 10 років» (ЧП 1/2, 1932: 4). Подібні жарти про те, що завод не має відповідного обладнання, не були в журналі рідкістю. Однак вони висміювали погане управління заводом з дидактичної точки зору. У певному сенсі здається, що не варто жартувати над такими речами, як неадекватне керівництво заводу, але сатира в журналі могла дійти лише до цього. На цій же сторінці є цікава самореклама. З великої літери на червоному тлі зверху

написано слова – бережіть здоров'я, з трьома знаками оклику. Як це пов'язано зі здоров'ям? Ось пояснення: «наука давно вже довела, що передплатник (особливо річний) набагато здоровіший, ніж покупець роздрібу» (Ibid.). Це додатково уточнюється за допомогою таких даних, як пульс або температура. Це дотепний спосіб реклами та просування журналу. Переваги передплатників на журнал були представлені такими: «він завжди спокійний, він добре їсть і добре спить» (Ibid.).

6.2. Гумористичні оповідання про письменників та митців

У номері 1/2 за 1932 рік також бачимо коротке оповідання про автора, який надсилає текст до сатиричного журналу, і це схоже на внутрішній жарт, але, ймовірно, йдеться про письменників, які пишуть під псевдонімами. Герой оповідання – Аркаш Хрящ, який отримує листа від свого батька, в якому він каже підписувати свої тексти справжнім іменем, а не псевдонімом. Він вирішує прислухатися до цієї поради і використовувати своє ім'я Аркадій Хрущик і надсилає свій новий текст до журналу *Червоний мухомор* за таким підписом. Це призвело до непорозуміння, і редактор попросив його надіслати свій текст, оскільки журнал його ще не отримав. Аркадій знову пише текст і знову відправляє, але реакція редакції була така ж. Редактор повідомляє йому, що він поспішає випустити новий номер журналу, а його текст не прийшов. Він розлютився, коли його попросили надіслати втретє, і сказав: «в мене більше нічого посилати (...) і взагалі можете мене надалі не вважати за вашого співробітника» (ЧП 1/2, 1932: 7). Після публікації номеру редактор намагався всіма способами вибачитися перед ним, але автор не послухав. Нарешті редактор прийшов до нього додому і попросив вибачення. Він сказав йому, що він ніколи не мав на меті образити його, але що йому потрібно було опублікувати номер і мусів вибрати іншого письменника. Він продовжує, кажучи йому це: «Прочитайте, ось це. Справжня графоманія... Погань, якої мало (...) а головне зверніть увагу – автор псевдонім придумав зовсім схожий до вашого : Аркаша Хрящ – Аркадій Хрущик» (Ibid.). Коли він сказав це, автор розлютився, і редактор запитав, що не так, а потім сказав йому, що він повинен називатися не Аркаша, а Аркадій. Це приклад жарту, який викликає непорозуміння через погане спілкування, а також приклад жарту, який не пов'язаний з ідеологією чи комуністичним суспільством.

Тут же на цій же сторінці знаходиться ще одне оповідання про письменників. Цього разу мова йде про кількох авторів. Поряд з оповіданням були малюнки з ситуаціями з нього, які доповнювали сюжет. Назва оповідання глузлива і називається воно *Гав! Гав-*

га-гав! Гав-ав-Вуу!. Оповідання поділене на п'ять коротких частин, які розділені часовими рамками – кожна частина за рік від попередньої, з початком у 1927 році. Починається з того, що одного з письменників запрошують до новоствореного Всеукраїнського з'їзду пролетарських письменників (ВУСПП). Він не хоче їхати і вважає, що це не гідно бути її членом, тому в нього є друг-письменник, який також не хотів йти, і вони передбачають, що організація скоро розпадеться. Наступного року вони вирішують створювати романи по-своєму, все ще вважаючи, що пролетарська література недостойна, і дивуються, коли їх називають реакційними. Потім є опис їхнього процесу написання, який є насмішкою над ними. Вони багато їдять і п'ють алкоголь, а також вчать собаку гарчати при згадці про ВУСПП. Коли роман був закінчений, один із них сказав, що він матиме успіх і що це своєрідні страждання всеукраїнського Вертера. Вони підтверджують себе такими словами: «Побачимо з чим ви, писарчуки, на герць вийдете! Зі своїми „червоними героями“, чи що? Які те й говорять, що про осередок, комунізм, опозицію та лінію. А кохання? А душа? А многогранність людини?» (ЧП 1/2, 1932: 6). Письменники, герої цієї повісті, належать до старшого покоління, тобто писали свої твори до утворення Радянського Союзу. Це оповідання має на меті дискредитувати їх і висміяти за те, що вони не приєднуються до нового руху в літературі. Такі ситуації, мабуть, були і в реальному житті, і ті, хто не звик до нового часу, залишалися осторонь. З нинішньої точки зору їхня позиція слушна, але тоді це було розцінено як знак протесту щодо урядових організацій. Майже здається, що автор цього тексту знав про шаблонні шляхи створення пролетарської літератури, але він відстоював позицію, можливо, тому, що вона здавалася прогресивною та корисною для загального добра. Невдовзі за цим слідували настанови про рух під назвою соціалістичний реалізм, у якому буде готовий «рецепт», як відповідно писати літературні твори. Пізніше в цьому оповіданні авторам відмовляють або радше ігнорують їх, тому вони вирішують адаптуватись і написати роман по-пролетарськи. Один із них створив роман, але вирішив додати власні сюжети та характери. Він придумав роман про кохання під час тракторизації, і його відмовилися друкувати, бо він не відповідав нормам. Закінчується оповідання тим, що тепер п'ятиріччя ВУСПП і письменників не запрошують навіть після того, як вони вирішили стати пролетарськими письменниками. Це приклад ситуації тих часів. Ми бачимо типову ворожнечу проти тих, хто був іншим до утворення Радянського Союзу. Радянській владі потрібно було мати ворогів, щоб просувати власну політичну програму, і все, що вважалося резонансом старого режиму, сприймалося як загроза. Прикладів цьому багато навіть у журналі *Червоний перець*.

У номері 3/4 за 1932 рік є ще один текст про письменників, який має назву *Балада про чорний дим*. У ньому головну роль відіграє поет, який пише вірші про робітничий клас. Це також іронічно, тому що він представлений як знавець робітників і наводиться приклад його вірша, який насправді не дуже гарний і це є ознакою іронії в тексті. Одного разу він вирішує написати вірш про фабричний димар, з якого йшов густий чорний дим. Дим їв очі, але поет побачив у цьому красу і можливість написати вірш про трудівників. Він написав вірш про кочегара, який палив вугілля, і оспівував атмосферу, мовляв, добре там, де дим душить. Проте текст закінчується тим, що майстер читає вірш і кричить на робітника, який поклав так багато вугілля, тому що він фактично витратив вугілля, і вірш служив ненавмисним попередженням про це.

У журналі були опубліковані цікаві епізодичні тексти під назвою *Бригада класиків*. Написані нібито відомими авторами минулого або їхнім стилем про щось нове. Один із текстів був про відвідування письменниками їдальні Харкова та оцінювання страв. Ось кілька прикладів: «Т. Г. ШЕВЧЕНКО, сідаючи обідати в їдальні при будинкові Літератури, понуро сказав: – Як умру, то поховайте... ; О.С. Пушкін замовив у вегетаріанській їдальні картопляну котлету й викривши в ній здоровенну кістку трагічно продеклямував: – Так вот где таилась погибель моя... мне смертью кость угрожала... ; тов. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ, оглянувши їдальню при готелі „1-ше травня“ згадав кілька рядків зі своєї *Енеїди*, а саме: – А одаля сидів Телешик. Він плакав і лигав кулешик» (ЧП 5/6, 1932: 6,7). Здається, умови в їдальнях були поганими, оскільки журнал писав про різні речі та явища в негативному ключі. Є кілька карикатур або текстів про погані умови в їдальнях у тих номерах журналу, які ми аналізуємо. Щодо голоду, то прямих згадок про голодну кризу немає. Є й інші ознаки того, що щось було не так. Пізніше розглянемо у окремій частині згадки про голод.

Також можна згадати текст із номеру 4 за 1933 рік про театр *Березіль*. Цей сатиричний текст присвячений 10-річчю театру *Березіль*. У ньому актори театру грають різні ролі з репертуару театру. Обговорюють, хто має бути головним, а також дискутують про сам театр. Вони говорять так, ніби це їхні ролі, наприклад, Мина Мазайло. Коли говорять про театр, то помічають, що в газетах неправильні дані, і зараз не 10-річчя, а 11-річчя. Вони також обговорюють те, як театр сприймається як загалом нечітка буржуазна позиція митців. Незабаром починається сварка між персонажами, зіграними акторами. Дещо зі сказаного можна було б прочитати як критику влади, якби це не був сатиричний текст. Ролі скаржаться на те, що немає критиків, і самокритикують свій театр. Дехто каже, що театр не для нас і що він дрібнобуржуазний. Інші захищають це, кажучи,

що це для людей, але вони не хочуть впливу московського уряду. Ось фрагмент з тієї сварки: «— Геть відціля з московською великодержавною політикою! — закричав Сава Чалий. А тьотя Мотя на відповідь йому на всю залю заверещала: — Що - о - віні - і - і - ізм! —Та коли ви замовкнете, шантрапа? — стукнув ногою Победоносцев: — Мовчать! Не дихать! Завмерти і слухать, як я буду рятувати Росію!.. Не СРСР, а святую Русь, а государя-батюшку і царицю-матушку!» (ЧП 4, 1933: 6). Навіть якщо це говорять герої, у тому, що вони говорять, є частка правди. Вплив Москви на справи в Україні був значним і незабаром (це число з 1932 р., як ми згадували) українізацію буде припинено. Герої говорять про те, як має виглядати театр, але якщо ми читаємо між рядків, то можемо побачити, що цей текст насправді захищає *Березіль* від соціалістичної критики. Вони пояснюють, що це не старий натуралістичний театр, і захищають його так: «Подумайте хоч раз чому це в БЕРЕЗОЛІ кожного білого персонажа показують в сатиричному образі? Чому це акторка Чистякова знущається з найчистіших голубиць наших? Подивіться на її образи! Це вже не святе мистецтво, а революційна сатира, театральна прокламація!» (ЧП 4, 1933: 6). На жаль, незабаром *Березіль* також був заборонений урядом, оскільки його звинуватили в буржуазності та націоналізмі. Цей текст залишився, мабуть, як свідчення того періоду і показує, як все українське було під ударом. Такий випадок був із *Червоним перцем*.

Можна також згадати одну цікаву сатиру з номера 9/10 за 1933 рік. Коротке оповідання яке називається *Пахло м'ятою*. Це про людину, яка хоче бути письменником, але їй не вдалося нічого опублікувати. Працює в суді діловодом. Одного разу, читаючи судові матеріали, які були для нього нудними, він вирішив використати це, щоб написати власну історію. Він використав той самий папір і змінив слова на документі. Ось приклад: «Молодий вбивця, обвівши залю суда своїми блакитними очима, двічі кашлянув і тихим, приємним баритоном почав: Була темна липнева ніч. Зірки, наче сигнали з невідомих маяків, дивились на землю, Десь гавкали собаки. Вітерець доносив з болота квакання жаб та крики перепілок. Пахло м'ятою» (ЧП 9/10, 1933: 3). Він переписав офіційний документ, щоб читати його як історію. Цей документ був зізнанням, і він зробив його схожим на початок роману. Потім вирішив додати більше деталей, тому що вважав, що всередині має бути ідеологія. Він додав класову боротьбу, що якийсь куркуль хотів відібрати дівчину у цього вбивці і майно колгоспу та, що він її випадково убив, бажаючи вдарити куркуля. Сцена її падіння з трактора прикрашена поза зв'язком з тим, що сталося і в наступному реченні згадується, як соловей співає голосно і весело, а текст зізнань закінчується словами «пахло м'ятою». Наступного дня діловода

вигнали. Це приклад неідеологічної сатири, яка навіть жартує про колективізацію, але дуже тонко.

6.3. Короткі тексти-анекдоти

Були в журналі й дуже короткі тексти типу анекдотів, які здебільшого ґрунтувалися на подіях із газет. У номері 1/2 за 1932 рік є один з таких текстів. Він має назву $5:3=1\frac{2}{3}$. Йдеться про те, як розділити 4400 ліжок на 6000 працівників певного заводу. Рішення робітників полягало в тому, щоб поставити 2-3 ліжка разом і таким чином створити місце для сну 4-5 чоловіків. Далі йде сатира – автор анекдоту запитує, що робить адміністрація, і відповідає, що кожен з них спокійно спить у своєму ліжку. Використовуючи сатиру, як у цьому прикладі, журнал не атакує прямо партію чи політичну систему. Він спрямовує критику на ті елементи, які не роблять того, що повинні.

У короткому тексті під назвою *Дякуйте!* розгортається тема про гуртожиток у Києві. Текст написаний іронічно і вказує, що в одній кімнаті проживає 20 осіб замість 6, як би мало бути. Умови також погані, і це показано в цьому реченні: «Надівши увесь одяг, який у вас є, лягаєте в ліжко (чи під ліжко) і мрієте (спати неможливо): перед вами далека північ, Крижане море, білі медведі... і ви дякуєте дирекції інституту за таку цікаву і безплатну екскурсію» (ЧП 3/4, 1932: 3).

6.4. Тексти про незвичайні ситуації

Деякі карикатури та тексти в журналі стосувалися незвичних чи дивних ситуацій. На сторінці 5 цього ж номера є карикатура, яка цитує новину з газет про те, що в Харкові немає належного залу для гри у волейбол і трапляється, що м'яч часто потрапляє в когось із публіки. На малюнку двоє чоловіків, один зображений із шишкою на обличчі, а інший запитує його, чи грав він, він відповідає: «Та ні! Тільки дивився» (ЧП 3/4, 1932: 5). Незвичайним є оповідання на тій же сторінці під назвою – *Пудра-масам* у якому чоловік старий спец постачального фронту з'їв гусака і вирішив повернути щось селянам і він вирішив надіслати їм пудру та парфуми. Але дружина йому сказала, що це їм не потрібно, бо село зараз колективізоване, у них є театр і мається на увазі, що вони використовують пудру та парфуми, коли відвідують театр. Закінчується текст новиною

з газет про те, скільки ящиків пудри та парфумів які належать до матеріалів цього певного села селяни не використовують, бо вони цього не хочуть.

Є ще один короткий текст, який розповідає про зубну поліклініку, досить дивним чином. В основі гумору лежить абсурдність ситуації. Текст створює інтригу, звертаючись до читача прямо, запитуючи про те, що б він зробив. Якщо болить один зуб, якщо два і більше, поки не дійде до 17. Тоді він додає, що ця одна поліклініка вам не допоможе, тому що там оперують мінімум 18 хворих зубів. А пояснення поліклініки таке: «менше 18 зубів не вставляємо. Або почекайте, поки випаде належне число, або повибивайте собі зайвину, коли ви вже такий нетерплячий» (ЧП 3/4, 1932: 8). Незрозуміло, чи є цей текст повністю вигаданим, але за прикладами, які ми знайшли у номерах журналу, ми можемо сказати, що він міг бути заснований на фактах. Це ті дрібниці, з яких можна було посміятися, але жодної різкої критики комуністичного суспільства в цьому журналі не публікувалося. У цей період було надруковано більше текстів про заводи чи колгоспи, ніж таких, як цей текст.

6.5. Тексти які критикують управління

Критика керівників заводів чи організацій була, мабуть, найвищим, на що наважувався журнал. Сюди входили не найважливіші керівники, а скоріше деякі дрібні, які зробили щось не так. Такою людиною був керівник артілі *Червона зірка*. Він вважав себе найголовнішим в артілі, тому що був головою. Кожну проблему вирішував купівлею горілки на артільний рахунок. Навіть коли прийшла перевірка, купив горілку і ще коли його дружина прийшла шукати його з дрючком він купив цукерки на артільний рахунок, щоб її заспокоїти. Текст закінчується сатирично, пишучи про те, що знайдуть археологи в майбутньому, коли вони будуть досліджувати, як люди працювали в ті часи. Але «лиходій» повинен бути покараний і про це також є відмітка на копії розрахунку: «надіслати нарслідчому» (ЧП 5/6, 1932: 3).

Іноді також були тексти про погане фінансове управління. Бувало, що хтось неправильно розрахував або закупив менше матеріалу, ніж потрібно. Приклад – Шаріков який був референтом і раз замовив хусток на 3 крб. і нитки на 2 крб. для 1500 чоловіків. Його зняли з референтства і автор тексту рекомендує йому змінити прізвище на Безшаріков і влаштуватися на роботу типу вантажника, бо вона потрібна його заводу. Для порівняння, ціна одного *Червоного перця* тоді становила 0,25 крб.

В *Арифметика Вукооповочу* висміюється сума розрахунку, яку здійснило це підприємство. У наданому ними фінансовому звіті вказано, що $2+3+3=10$, а також $100+150+100=500$. Коментар журналу такий: «Керівники Вукооповочу так захопились арифметичними винаходами, що навіть забули написати, що саме слід зібрати 10 меду і 500 воску. Кілограмів, центнерів, тони?» (ЧП 5/6, 1932: 7). Можливо, цей неправильний розрахунок був навмисним, щоб обдурити, або, можливо, це була чиста некомпетентність. Статті та тексти про некомпетентних керівників чи про порушення системи, можливо, стало причиною того, що пізніше журнал закрили. Мабуть, єдина критика влади прозвучала у вигляді «злик» персонажів. Прикладом цього є текст з номеру 3/4 за 1932, написаний у формі діалогу про транспорт у Харкові. Є персонаж, який не задоволений тим, що робиться, і скаржиться, що обіцянки, дані комуністами, не всі виконуються. Розмовляє з міліціонером який його веде, тому що він сів на ходу в трамвай. Вони обговорюють, що трапилося і що було зроблено в міському транспорті, і до розмови приєднуються інші люди. Під кінець розмови вони раптом не сваряться, а спільно вихваляють комунізм і висловлюють оптимізм щодо модернізації Харкова. Навіть якщо персонаж критикував, його швидко змінили, щоб він погодився або зазнав поразки в суперечці.

6.6. Згадки про голод та тексти про хліб

Була описана дивна ситуація, взята з газет, про групу зі 100 дітей, які пішли збирати бавовну в якийсь колгосп. Автор новини був шокований тим, що дітям не пропонували нічого їсти, а діти цілий день працювали. Ось що в тих новинах їли діти того дня: «Лише в обід хтось подумав приставити на поле ... одну паляницю хліба» (ЧП 5/6, 1932: 11). Реакцією *Червоного перця* на цю новину була карикатура, на якій діти виглядали худими і розгубленими, а в хмарі стоїть чоловік, який тримає один хліб і має німб навколо голови. На малюнку є підпис *Нове чудо*, а нижче текст про те, що вони зробили чудо, поділивши один хліб на 100 дітей, знушаючись над ситуацією. Ми не можемо бути впевнені, чи цей випадок був якимось пов'язаний із сильним тотальним голодом, але цей номер журналу вийшов у березні 1932 року. Немає причин, чому це сталося, і це представлено як людська дурість, а не ознака того, що щось було не так. Пізніше ми наведемо більше прикладів текстів потенційної ймовірності того, що йдеться про кризу, голод, тобто голодомор. Жоден із прикладів журнал не представляє як проблемний, але якщо ми

об'єднаємо всі випадки, то побачимо, що щось відбувалося, навіть якщо співробітники журналу не знали, що є причиною таких подій.

У цьому ж номері є короткий текст під назвою *Арифметика Коломійця*. Йдеться про те, що їдальня пропонує лише один прийом їжі, навіть якщо вони стверджують, що дають два на день. Також є згадка про те, що мило варять разом із шротом. Це може бути лише прикладом погано керованої їдальні, але з теперішньої точки зору здається, що це могло бути ознакою дефіциту їжі. Одне це не було б таким дивним, але в цьому самому номері на всю сторінку є карикатура про іншу їдальню в поганому стані, в якій знайшли щурів і тарганів, щоб їх подавати до страви. Це поєднання може викликати підозру, що, можливо, щось було не так. Як у випадку з новинами про дітей, так і тут – немає пояснень чому, і знову припускають, що це просто погане управління. У наступному номері – текст про важливого чоловіка, якого іронічно називають «шишка». Він голова свинарників, у нього ювілей, на який він не запрошував працівників. Святкуванню перериває свиня, яка забігла в зал. У свині є папірець із повідомленням, в якому розповідається про скарги працівників, про те, що він їх погано годує і як навіть свині худі, але він відповідає на це, що це поросята і тому вони худі. Знову маємо випадок, що хтось неправильно веде роботу. Тут сатиризовано керівника і це нагадує сатиру українців, які лаяли можновладців. Але у нас свині худі, а працівники погано годують. З тексту можна зрозуміти, що працівник чи керівник не чесно виконував свою роботу, але знову привертає увагу ситуація з голодом.

Ймовірно, найхімерніші тексти, які розповідали про цю ситуацію, коли селяни були змушені віддавати майже все зерно уряду, знаходяться в цьому номері на сторінці 8, де вся сторінка присвячена хлібу. На сторінці є невеликий сатиричний вірш про новину з газет про те, що в одному магазині знайшли прихованих 65 кг зерна. Вірш звинувачує жінку, яка керує крамницею, запитуючи її, звідки так багато зерна і чи вона його стільки сіяла. Критика цієї мадам справедлива на думку чиновників. Але якщо ми знаємо, що селяни залишилися без їжі, тому що вони повинні її віддати, це приховування зерна могло бути причиною інших намірів, ніж проста крадіжка та продаж. Можливо, пані ховала зерно, знаючи, що більшу частину зібраного треба віддати. Мабуть, їй допомогли перевезти стільки зерна, і можливо, селяни допомогли їй це зробити, потенційно забезпечивши цим собі їжу. Уряд встановив суворий контроль над зерном, і в села були направлені патрулі, щоб переконатися, що ніхто не ховає зерно. Враховуючи це, такі новини можуть говорити про голод, не даючи правдивої інформації, чому вкрали зерно. На цій же сторінці є карикатура на двох робітників, які використовували борошно для

виготовлення цегли, і за це їх заарештували. Також є текст, в якому голова колгоспу не збирає зерно, бо каже, що йде ремонт. І ще один текст, в якому стверджує якийсь член управи колгоспу, що немає жодного справного плуга, воза чи сівалки, а вірш про цю ситуацію говорить, що він бреше.

Також в номері 8/9 за 1932 рік на сторінці 7 є карикатура про мертвих коней, і, здається, також можливо, що йдеться про голодну смерть, знову ж таки, це подається як погане поводження та називається злочином у газеті. Селяни пояснили газеті, що коні загинули через вітер, а на карикатурі публікованої в журналу двоє чоловіків розмовляють, а на задньому плані лежать мертві коні. Чоловік запитує: «– Що це у вас з кінями? Пошесть? ГОЛОВА КОЛГОСПУ: – Та це вчора буря пройшла» (ЧП 8/9, 1932: 7). Це ще один приклад голоду, цього разу коні не просто худі, а фактично здохлі. Якщо це наслідок голодування через дефіцит їжі, то це дуже несмачний жарт. Як було сказано в попередніх випадках, автор карикатури, ймовірно, не усвідомлював реальності того, що відбувається, і влада намагалася приховати голодну смерть, ігноруючи та навіть фальсифікуючи правду. Це здається дивним, а пояснення, що коні гинули від вітру, ще дивніше. Швидше за все коні загинули тому, що їм не вистачало на корм.

Наступний номер має схожу карикатуру, але цього разу про поросят, які гинуть через кілька місяців після народження. З 1050 поросят загинуло 905, а це пояснюється тим, що появи свині водою і годували невчасно. На карикатурі зображено чоловіка, який чеше зад і курить сигарету, а за ним дуже худа свиня годує своїх теж худих поросят. Показують свиню, яка каже, що статистика – це непогано, а хороший директор – ще краще. Це також може бути ознакою голоду, який був у селах.

Окрім загибелі тварин, новин про загибель людей не було, напевно тому, що про це замовчували. Про те, що хліба не було, теж замовчували, бо хліб виробляли у великих кількостях. Дещо шокує текст про хліб із номера 18/19 за 1932 рік, бо він обстоює позицію уряду і називає тих, хто хоче залишити трохи зерна та хліба собі на прогодування – злодіями та куркулями. Це цитата з початку тексту: «Не давати державі хліба треба уміючи. Не можна, наприклад, казати: „Ми самі собі держава. Що змолотимо – то й з'їмо“, або ж: „Та де там у нас хліб. Сама солома”.» (ЧП 18/19, 1932: 6). Така позиція незвичайна, оскільки радянська ідеологія вихвалялася справедливим ставленням до селян і обіцяла їм краще життя, ніж те, яке вони мали в Російській імперії. А тут ми бачимо, що селянин, який хотів мати хліб для власних потреб, сприймався як вороги і злодій. Їх звинуватили у тому, що вони крадуть хліб, щоб продати його, а вони кажуть, що вони його взяли або навіть отримали від голови колгоспу на харчі. У цьому

сатиричному тексті ці слова взяті в лапки, як би кажучи про те, що вони брешуть. Мабуть, найгіршим у цьому тексті є ось що: «Нікого не хочеться турбувати, нікого не хочеться ображати, (всі ми – „люди”, „всі ми – „браття“» (Ibid.). Це свідчить про те, що не до всіх ставилися однаково, а радянський уряд не прислухався до потреб людей і наполягав на своїй політиці. Той, хто не був готовий адаптуватися, вважався поганим і аморальним. При голоді така ситуація не дивує. Ймовірно, людям потрібно було сховати будь-яке зерно, щоб мати що їсти. Писати про це було неважливо, і це говорить про те, що подібні ситуації не були рідкістю. Чому б ця тема була актуальною, якщо це трапляється рідко. Знову ж таки можна припустити, що автор не знав про голод і вважав, що переховуванням зерна займаються злочинці. Найгірше було б, якби він знав про голод і писав такі тексти. У тексті також є таке: «Не здав сьогодні – може, здасть завтра. Вкрав сьогодні – може, не вкраде завтра» (Ibid.), а це іронічно про людей які ховали хліб.

6.7. Оповідання Остапа Вишні *Перестрах*

У другому номері за 1933 рік є цитата Сталіна про Червону Армію, і це перша цитата Сталіна в номерах журналу цього періоду (не було в номерах 1932-ого року). Це може означати більшу політизацію контенту журналу, можливо, таким був наказ. Є в цьому номері й текст Остапа Вишні *Перестрах*. Це оповідання виглядає типово для нього, а його стиль простий, але смішний. Починається з того, що жінка каже іншим, що роздягають людей та грабляють вночі. Коли її просять розповісти подробиці, кого роздягають, вона відповіла, що не знає, але факт полягає в тому, що вони це роблять. Вона каже іншим, що вони не повинні ходити самі в темряві, тому що вони можуть залишитися без одягу. Їхню розмову перериває сміх актора. Коли його запитують, чому він так сміється, він починає розповідати історію. Тут починається історія в історії. Актор розповідає про схожу ситуацію, що сталася за часів імперії про групу людей, які проводили час разом до темряви, але коли настав час йти, господар запропонував їм залишитися на ніч, щоб уникнути небезпеки. У їхній компанії був і доктор, який відмовився залишатися, сказавши, що не боїться ходити сам у темряві. Доктор пішов додому і по дорозі побачив тінь людини, яка наближалася до нього. Він думав, що може бути, що вони заберуть його пальто. До нього підійшов чоловік і попросив сірника, тож лікар дав його йому. Доктор усе ще підозрював, що за рогом будуть інші, які нападуть на нього. Проте нічого не сталося. Він хотів перевірити час, але потім зрозумів, що його золотого годинника на ланцюжку немає. Це було його найдорожче майно, і він думав,

що чоловік, якого він зустрів, забрав його. Він був сповнений рішучості повернутися і навіть померти, але не хотів віддавати свій годинник. Він прибув на приблизне місце і знайшов чоловіка, тож він змусив його віддати йому годинник, міцно тримаючи його. Після цього доктор пішов додому, думаючи, що з ним нічого страшного не сталося і що він навіть знову має свого годинника. Повернувшись додому, він увімкнув світло і побачив, що на столі лежить його золотий годинник. Він зрозумів, що взяв у того чоловіка годинник. Ось як закінчується оповідання: «„Доктор Веселенко дуже просить товариша, що такої то ночі на такій то вулиці він у нього одібрав годинника, зайти до нього забрати того годинника...“ Грабують ...Буває...» (ЧП 2, 1933: 3). Це оповідання Остапа Вишні не схоже на більшість у цьому журналі, оскільки воно не є жодним чином ідеологічним і жодним чином не згадує робітників чи селян. Розумне використання темпу для нарощування дії та головна лінія в кінці були виконані добре. У ньому немає ворогів і навіть є жарт про те, що плутанина мало не призвела до насильства, але вирішилася без нього. Оповідання Вишні відрізняється від оповідань у *Червоному перці* ще й тим, що воно нікого не висміює і його можна читати поза контекстом часу його створення. Набагато більше була присутня ідеологічна сатира, а ця історія більше про гумор, ніж про сатиру.

6.8. Тексти про ворогів більшовиків

Ці тексти є критичними проти таких груп, як капіталісти, священики чи класові вороги. У 3-4 номері 1932 року є вірш про капіталістичні країни. Перша частина вірша лає австралійців за те, як вони ставляться до робітників, друга частина розповідає про проблеми в Німеччині та про те, що вони дбають лише про гроші, тоді як вірш закінчується вихвалянням Радянського Союзу так: «У нас / Нема безробіття: / Не вистачає / Робочих рук». Похвала підкріплюється закликом до робітників світу приєднатися до соціалістичного руху, щоб звільнитися від гноблення, як це було в Австралії та Німеччині. Цей спосіб чорно-білої характеристики був поширений у Радянському Союзі, і майже все з капіталістичних країн вважалося негативним, і все в порівнянні в Радянському Союзі було краще. Але, як видно з прикладу до цього вірша, були проблеми, і робітники не жили ідилічним життям навіть пізніше. Це дивна концепція, що з одного боку капіталізм розглядається як поганий і що люди в цих країнах пригноблені, але потім також пишуть про жахливі умови або погане управління в Радянському Союзі, де нібито було краще для робітника.

Номер 8/9 за 1932 рік має обкладинку з віршем Павла Тичини *Чуєте тирані?*, в якому поет говорить про те, що пролетаріат пригноблених капіталістичних країн має повстати, і подає точку зору країн, які «гноблять» населення, ніби вони говорять про свої підлі плани. На сторінці 2 є, мабуть, перша карикатура на Гітлера в журналі, в якій його депутат каже йому, чи може він вже різати, Гітлер каже йому почекати, поки він стане правити, а потім він може змінити закони, щоб мати можливість переслідувати комуністів, євреїв та інших. Критика нацизму та Гітлера поступово ставала все частіше з'являтися в журналі починаючи з того номера.

У номері 4 за 1932 рік є вірш-пародія на гімн України. Він був написаний як висміювання Західної України, яка перебувала під владою Польщі. Натхненням для створення пародії стали дві новини. Одна була зі львівської газети, яка закликала українців просити, щоб їх обслуговували українською мовою в ресторанах, а інша була з американської газети, і в ній йшлося про те, що українцям потрібно просити українські похорони. Вірш висміює тих західних українців і показує, що вони хочуть тільки їсти і пити і що не вмерла Україна, поки є українські страви. Це уривок з того вірша: «Ще не вмерла Україна й українська справа, / Бо існує ще донині українська страва. / Згинуть наші вороженьки, підуть світ-за-очі, / Бо во славу мамі-неньки борщ їмо досхочу. / Душу й тіло віддамо ми / За рідну горілку / І станцюємо під громи / ...Рідної сопілки». Вірш іронічно продовжується про те, що вони не «дніпрельстан» і що їм не потрібні трактори та комбайни, а потрібні лише українська їжа та український похорон. Цей вірш є очевидною апологетичною більшовицькою ідеологією, яка вважає українців за межами СРСР менш вартісними, хоча в цьому вірші виглядає навпаки. Однак вірш був написаний радянським письменником, який іронізував і пародіював український гімн.

Журнал часами займав також антирелігійну позицію. Один із прикладів у номері 5/6 у короткому тексті під назвою *Наш проект*. Текст є сатиричною критикою якогось польського священика, який написав брошуру з молитвою проти ворогів поляків. Коментар до молитви полягає в тому, що молитва не є християнською, оскільки в ній йдеться про смерть ворогів. Потім дається пропозиція можливої молитви, яку священик повинен використовувати, і в молитві є видимий комуністичний апологетизм, у який спосіб це було написано. Іронічна молитва просить знищити комуністичну пресу, дозволити погроми євреїв і знущання над робітниками.

6.9. Візуальне оформлення та види карикатур в журналі

Карикатури в журналі присутні на більшості сторінок. Вони зазвичай невеликі, але є такі, що займають цілу сторінку. Можна зауважити, що більшість з них мають на меті висміювати певних осіб, а риси обличчя або зображення їх тіла зазвичай виглядають дивно та потворно. Крім карикатур, є також малюнки, які супроводжують деякі тексти, і ці малюнки менш глузливі, а більше призначені для смішного представлення певних історій у журналі. Ось деякі з художників, які малювали карикатури і малюнки в журналі: Володимир Нерубенко, Олександр Козюренко, Лев Каплан, Борис Фрідкін та інші. Про деякі типи карикатур, які з'являлися в журналі, ми вже згадували. Зазвичай персонажі, які добре намальовані та виглядають нормально, це малюнки комуністів, наприклад, у ситуаціях, коли вони з'являються поруч із «злим» персонажем.

Є також і багато карикатур і малюнків, які захищали більшовицьку політику. Дивні карикатури є на сторінці 12 номеру 3/4 за 1932 рік і показують людину, яка намальована типовим антагоністом. Це людина середнього віку, невисока і з видовженим обличчям. На цьому конкретному малюнку чоловік спостерігає за робітниками та комуністами, які проходять поруч. Текст біля малюнків натякає на те, що його дратує – бачити їх на кожному кроці, і навіть піонерів, які стоять біля школи. Останній малюнок особливо цікавий, оскільки на ньому зображено дитину (піонера), яка кричить чоловікові слова «хай живе Москва». Видно, що чоловік падає на підлогу, а через парасольку він втрачає рівновагу. Це особливо цікаво, тому що в 1932 році, коли це було опубліковано, українізація була наприкінці свого шляху і різко згорталася. Літературна дискусія в Україні проводилася для визначення шляху літератури і було популярним гасло «геть від Москви». Метою було послабити російський вплив в Україні (особливо в літературі). Незабаром уряд припинив українізацію. А на цьому малюнку дитина кричить на підтримку Москви, навіть якщо текст малюнка стосується СРСР. Можливо, це слід індоктринації дітей, але важко визначити, чи це так.

Можна сказати, що метою більшості карикатур було висміяти всіх людей, які діяли не так, як того хотіла радянська влада, навіть якщо люди, можливо, нічого поганого не робили. Бути іншим було достатньою причиною, щоб стати мішенню для глузувань. Іноді з'являються карикатури на так званих «внутрішніх ворогів», які працюють проти інтересів нації, або іноземних капіталістів, які бажають зла Радянському Союзу. Можна сказати, що більшість карикатур і малюнків у журналі є ідеологічними. Деякі з тих, які не є ідеологічними, стосуються поганих умов, як, наприклад, карикатура з номера 1/2 за

1932 рік на який зображено кухарів які готують їжу в дуже антисанітарних умовах з натяком на те, що вони готують щурів і тарганів. Можна зробити висновок, що малюнки та карикатури були невід'ємною частиною журналу, оскільки номери були переповнені ними, а візуальна сторона журналу була під великою увагою.

6.10. Мова як засіб комічного в журналі

Щодо текстів, то вони переважно написані книжною українською мовою. Тексти, як правило, написані в художньому стилі, близькому до розповіді. Часом є гра слів, яка викликає реакцію сміху. Більшість тем пов'язані з трудовим чи селянським життям. Використовується певна лексика, типова для того періоду, наприклад назви різних організацій, посад і професій. З метою сатири деякі тексти написані іронічно, як правило, це ті, в яких, наприклад, поганий керівник подається як могутній. Деякі короткі тексти написані у формі анекдотів. Часто трапляється розміщення новини з якихось газет, а потім створення гумористичного тексту як реакції на це. Як ми вже згадували раніше, є також тексти, написані на захист політичних позицій уряду, і вони мають пропагандистські характеристики, такі як вихваляння комуністів і проектів, які уряд реалізував. Деякі пропагандистські тексти написані схожими на казки, в яких присутня чорно-біла характеристика. Дуже рідко трапляються тексти, в яких використовується нестандартна українська чи навіть російська мова, написана ніби по-українськи. Це зроблено для того, щоб показати, що людина говорить російською чи суржиком. У прикладі з попередніх підрозділів про письменників показано такий приклад, коли російський поет Пушкін коментує щось російською мовою.

Остап Вишня мав своєрідну манеру письма, як це було в його оповіданні *Перестрах* яке ми проаналізували. Його стиль схожий на розмови в повсякденному житті. Цей текст наповнений короткими реченнями, як правило, вигуками або запитаннями, які допомагають відобразити характер розмови. Часом герої повторюють короткі фрази, і це створює враження залученості в розмову та їх реакції. Автор використовує асоціації, щоб викликати гумористичний ефект, коли один із персонажів не говорить прямо назву міста, а розповідає про те, ким місто було названо колись. Лікаря з оповідання в одному місці називають чолов'ягою, і це показує, як автор використовує стилістично забарвлені слова для опису смішних ситуацій. Загальна тональність журналу гумористична, іронія використовується для створення гумору.

7. Підсумки попереднього аналізу

Ми проаналізували номери журналу *Червоний перець* за 1932 і 1933 роки і вибрали найбільш репрезентативні чи цікаві тексти з журналу, які нам вдалося знайти. Аналіз поділений на окремі частини розділу, згруповані за темами. Деякі тексти є про умови життя чи роботи. Ми взяли приклади карикатур, щоб проілюструвати це, тому що зображення репрезентують тему, оскільки багато карикатур стосуються умов роботи чи життя. Тексти, подібні до згаданих вище, але написані у формі анекдотів, виділено в окремий підрозділ. Вони є реакцією на газетні повідомлення, але написані сатирично, щоб підкреслити такі проблеми, як погані умови проживання в гуртожитках. Ще один тип текстів – це також реакція на новини, але ці новини дивні, і метою цих текстів було посміятися над абсурдністю певних ситуацій або над дивацтвом інших. Вибрані тексти про чоловіка, який хоче щось подарувати селу, та про стоматолога, який відмовляється ремонтувати зуби, якщо певна кількість зубів не погана, свідчать про деякі незвичайні та дивні ситуації, які в текстах журналу доводяться до абсурду. Особливою мішенню для сарказму та насмішок були погані керівники. Тексти про них також були спрямовані на демонстрацію проблем суспільства, яке показує, що навіть керівники не обов'язково є здібними чи моральними. Ми не знайшли жодної критики партійців чи радянських політиків, тому можна зробити висновок, що критика керівників заводів чи колгоспів була найвищою дозволеною мірою критики з того, що журнал міг зробити, не обуривши владу. З іншого боку, можна було вільно знущатися над усіма ворогами більшовизму, і саме така сатира була найгострішою. Ми показали приклад знущання над українцями, які на той час не були під управлінням СРСР. Це було зроблено шляхом пародіювання українського національного гімну та тим чином показало західних українців ледачими, менш гідними та залежними від поляків. Критика релігії була помітна в тексті про польського священика, в якому журнал висміював його молитву, показуючи його дволиким. Мабуть, серед найцікавіших і найкраще написаних у журналі текстів є тексти про письменників. Таких текстів багато, і ми вибрали декілька для аналізу. Саме в цей період багато письменників, які не писали хороших текстів, були письменниками через такі причини, як політичні позиції. Письменника почали сприймати як знаряддя партії, і більшість із них писали схожі між собою, однотипні тексти на ті самі теми. Деякі з проаналізованих текстів висміюють тих, хто не хотів відповідати новій політиці в літературі, як, наприклад, у випадку з письменниками, які відмовилися бути членами

ВУСПП. Це свідчить про те, що журнал відстоює позицію влади. Однак в інших наведених вище прикладах ми бачимо присутній сарказм щодо письменників, які писали так, як диктував уряд. Це не зовсім зрозуміло, але можна побачити сліди сарказму у випадку поета, який писав про фабричні димарі або про того, який змінив офіційний документ, щоб звучав як роман. Можна припустити, що будь-який талановитий письменник хотів уникати писання про заводи та колгоспи, і ці приклади можуть показати, як вони дивилися на тих письменників, які писали погані твори на ці теми. Щоб зробити це неочевидним, була використана сатира. Мабуть, найкращим текстом, який демонструє підтримку тим письменникам, які хотіли писати по-своєму, був текст про *Березіль*. Журнал сарказмом та іронією підкріплював позицію Леся Курбаса щодо театрального мистецтва. У тексті ми бачимо, як актори говорять через свої ролі, але можна зробити висновок, що це була їхня позиція щодо цієї теми.

Тема голоду та хліба особливо цікава з огляду на роки виходу аналізованих журналів. Знайдені нами тексти та карикатури найкраще представляють цю тему в журналі. Можна зробити висновок, що журнал зайняв позицію уряду щодо хліба. Тексти та карикатури ілюструють, як злочинцями вважали людей, які брали хліб або тих, хто хотів залишити зерно для власних потреб. Голод взагалі не обговорювався, але з'являлися карикатури і тексти про недоїдання худоби і загибель тварин. Можна припустити, що редакція журналу не знала правди, і тому ці тексти написані як напад на людей, які не хотіли віддавати зерно.

Щодо малюнків і карикатур, то вони були невід'ємною частиною журналу і більше використовувалися як інструменти пропаганди і, можливо, як інструменти індоктринації ніж для того щоб розважати.

Висновки

Метою цієї роботи було дослідити зміст українського сатиричного журналу *Перець* шляхом аналізу номерів журналу за 1932 та 1933 роки. Ми також подали стислу інформацію про гумор та сатиру в рамках української літератури, щоб показати, як розвивався український гумор. Українська література, як ми це зауважуємо з наведених прикладів, має давню історію створення гумористично-сатиричних творів. Деякі з пояснень ролі гумору в житті та того, чому українці розвинули сатиричний погляд, пояснюються їхнім минулим. Цей сатиричний підхід використовувався як зброя проти гноблення та життєвих труднощів.

Історія українських сатиричних журналів показує, що цей вид гумору був важливим, адже з моменту появи першого українського сатиричного журналу виникло чимало таких журналів. За той короткий час (1905-1908), коли було знято цензуру і заборону української мови в тій частині яка була під владою Російської імперії, з'явилося кілька сатиричних журналів.

Розглянуто найважливіших авторів періоду 1920-1930-х років, щоб передати атмосферу, в якій виходив журнал *Червоний перець*, і показати, що в цей період український гумор починав розвиватися та продовжив свій розвиток аж до початку нових утисків. Також ми коротко подали історію виникнення журналу та перумови виникнення і загальний контекст.

В основній частині ми дали класифікацію найпоширеніших тем, присутніх у журналі. Ми також включили оповідання Остапа Вишні та описали деякі репрезентативні карикатури. Такий журнал, як *Червоний перець*, хотів розсмішити чи розслабити людей у той важкий час. Однак комуністична влада втручалася в усі сфери життя і не було свободи преси. Сатира, яка в минулому служила для лайки та прискіпливої, дошкултної критики можновладців, тепер повинна була стати м'якою і критикувати майже лише тих, хто є об'єктом для глузувань більшовиків, але не керівних осіб держави. Мотивація сатири в журналі здебільшого дуже політична, і часто висміювані люди сприймаються як поганий приклад нового шляху, яким рухалася країна. Ситуація голоду прямо не обговорювалася на сторінках журналу, але, здається, є згадки про ситуації, які показують, що щось було не так. Журнал зайняв офіційну позицію щодо новин про приховування зерна. З нинішньої точки зору деякі жарти тепер здаються неприйнятними. Можливо, що письменники не знали справжньої ситуації в селі і тому так писали про цю тему. Найкращі тексти – це ті, які не є ідеологічними і свідчать про

те, що автори були талановитими гумористами. Історії про письменників, яким довелося адаптуватися до нової системи, показують, як їх сприймали. Гумор у журналі крутиться довкола незвичайних подій, навколо дотепних описів новин і висміювання капіталістів і куркулів. Тим не менш, гумор був також покликаний розважати людей у цей складний період політичних і соціальних змін, і з гумором було легше справлятися з проблемами.

Можна припустити, що цей журнал був би впливовішим і важливішим, якби мав більше свободи для критики. Мабуть єдиний раз, коли журнал виступив проти ідеологічних поглядів, це був текст про театр *Березіль*. Цей текст також був м'яким, і критика спроби прибрати *Березіль* дуже тонкою. У тих обставинах журнал насправді був дуже хорошою сатиричною пресою. Цензура і примус до певного способу письма погіршували якість журналу. З огляду на все, редактори та автори, мабуть, не могли зробити більше, щоб покращити зміст через політичну ситуацію. Незабаром редакцію журналу було визнано націоналістичною, а репресії призвели до закриття журналу в 1934 році.

Незважаючи на те, що редакція відповідала нормам і цензурі, зміст журналу українською мовою визнався таким, що суперечить радянській політиці. Можливо, якщо б автори та письменники знали, що це станеться, то, можливо, відреагували б інакше. Ситуація не залишала простору для боротьби, але сатира на уряд відповідала б українській традиції боротьби з гнобленням, як це було в попередній імперії.

Література

Теслюк, Валентина, Чеберяко, Аліна (2020), *Гумор у психічному житті людини*. Вісник Національного університету оборони України, 54(1), 167–172

Скіданова, Валентина (2005), *Гумор у фольклорній творчості українського народу*. в: Докса, збірник наукових праць з філософії та філології, № 7 (2005): *Людина на межі смішного і серйозного*, 111-118

Махновець, Леонід (1959), *Давній український гумор і сатира*. Київ: Державне видавництво художньої літератури

Фесенко, Галина (2008), *Еволюція комічного в українській літературі XVI – поч. XIX ст. (жанрові особливості)*, в: *Satyra w literaturach wschodnioslowianskich* (VII), 29-44

Николенко, Олесь (2020), *Коротка історія українського гумору. Від Сквороди до Зеленського*. в *suspilne.media* джерело доступне на: <https://suspilne.media/11200-kоротка-istoria-ukrainskogo-gumoru-vid-skovorodi-do-zelenskogo/>

Вовк, Катерина (2023), *Чому ми сміємося, коли треба плакати: феномен українського гумору*. в *svidomi.in.ua* джерело доступне на: <https://svidomi.in.ua/page/chomu-my-smiiemosia-koly-treba-plakaty-fenomen-ukrainskoho-humoru>

Костюченко, Андрій (2022), *Усмішки долі Остапа Вишні*. в: *Посестри*. Часопис №34, джерело доступне на: <https://posestry.eu/zhurnal/no-34/statya/usmishki-doli-ostapa-vishni>

Калитенко, Тетяна (2021), *Малювати, щоб не плакати: гострі комікси про Україну тоді й тепер в журналі Перець*. в: *zaborona.com*, джерело доступне на: <https://zaborona.com/malyuvaty-shhob-ne-plakat-gostri-komiksy-pro-ukrayinu-todi-j-teper-v-zhurnali-perecz/>

Червоний перець (1932), 1/2, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_01-02/

Червоний перець (1932), 3/4, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_03-04/

Червоний перець (1932), 5/6, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_05-06/

Червоний перець (1932), 8/9, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_08-09/

Червоний перець (1932), 10, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_10/

Червоний перець (1932), 19/20, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_19-20/

Червоний перець (1933), 2, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1933_02/

Червоний перець (1933), 4, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1933_04/

Червоний перець (1933), 9/10, джерело доступне на:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1933_09-10/

Інтернет-джерела:

Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст. Природа сміхової культури. Джерело доступне на: <https://md-eksperiment.org/post/20180929-priroda-smihovoyi-kulturi>

Комедія, izbornyk.org.ua джерело доступне на: <http://izbornyk.org.ua/ulencycl/u72.htm>

Історія української літератури ХХ століття сатира і гумор 20–30-ті роки, allref.com.ua, джерело доступне на: https://allref.com.ua/uk/skachaty/istoriya_ukrayinskoji_literaturi_HH_stolittya_satira_i_gumor_20%E2%80%9430-ti_roki

Усмішка. Літературна енциклопедія, ukrlib.com.ua, джерело доступне на: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=186>

Микола Куліш. Наукова бібліотека УДУНТ. Джерело доступне на: <https://library.ust.edu.ua/uk/article/954>

Галицький гумор 1920-1930-х рр., Історична правда, istpravda.com.ua джерело доступне на: <https://www.istpravda.com.ua/artefacts/2013/12/23/140452/>

Сатира, Літературна енциклопедія, ukrlib.com.ua, джерело доступне на: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=165>

Гумористично-сатирична періодика. Енциклопедія сучасної України, esu.com.ua, джерело доступне на: <https://esu.com.ua/article-24713>

Гумор, Літературна енциклопедія, ukrlib.com.ua, джерело доступне на:
<https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=52>

Резюме – Sažetak – Abstract

Резюме

Дана дипломна работа розглядає діяльність та тематику українського гумористичного журналу *Перець*. У роботі проаналізовано номери журналу за 1932 та 1933 роки. Крім того, було подано коротку історію українського гумору, а також коротку хронологію діяльності та літературної творчості деяких видатних українських письменників, які писали гумористичні та сатиричні твори. У роботі також йдеться про період 1920-1930-х років щодо умов творчості українських письменників-сатириків і гумористів. Більша частина роботи зосереджена на аналізі репрезентативних текстів із вищезазначених років, а також огляд тематики карикатур журналу. Окремий розділ присвячено сатирі та короткій історії українських сатиричних журналів. Резюме дається після розгорнутого аналізу, а завершується робота висновком про діяльність журналу.

Ключові слова: *Перець*, журнал, сатира, гумор, українська література, аналіз.

Sažetak

Ovaj diplomski rad je o ukrajinskom časopisu *Perec'*. U radu su analizirani brojevi časopisa za 1932. i 1933. godine. Osim toga, predstavljena je kratka povijest ukrajinskog humora, a isto tako i kratka kronologija stvaralaštva nekih značajnih ukrajinskih pisaca koji su pisali humoristična djela. U radu se također govori o razdoblju 1920-ih i 1930-ih vezano za ukrajinske pisce satiričare i humoriste. Veći dio rada posvećen je analizi reprezentativnih tekstova iz gore navedenih godina, a prisutan je sažeti pregled karikatura. Posebno poglavlje posvećeno je satiri i kratkoj povijesti ukrajinskih satiričnih časopisa. Poslije analize nalazi se sažetak, a rad završava zaključkom o časopisu.

Ključne riječi: *Perec'*, časopis, satira, humor, ukrajinska književnost, analiza.

Abstract

This master's thesis is about the Ukrainian magazine *Perets*'. The issues of the magazine for the years 1932 and 1933 were analysed in the thesis. Besides that, a brief history of Ukrainian humor is presented and also a short chronology of some of the more significant Ukrainian writers that wrote humorous works. The thesis also tells about the period of 1920's and 1930's with regards to Ukrainian writers satirists and humorists. The biggest part of the thesis is dedicated to the analysis of the representative texts from aforementioned years and also there is a mention of caricatures. A separate chapter is dedicated to satire and short history of Ukrainian satirical magazines. The abstract is found after the analysis and the thesis ends with conclusion about the magazine.

Key words: *Perets*', magazine, satire, humor, Ukrainian literature, analysis